

Első lépésként ki kell választani a szótárnak egy „szeletét”, amely egy területen belül tükrözi a leendő szótár szerkezetét, a fogalmi meghatározások jellegét, aminek

alapján a szótár használhatóságáról pontosabb véleményt lehet kialakítani.

D. M.-né dr.

TÓTH TIBOR DOKTORI ÉRTEKEZÉSÉNEK VITÁJA

DR. SIPOS BÉLA

A Magyar Tudományos Akadémia Tudományos Minősítő Bizottsága nyilvános vitára bocsátotta dr. Tóth Tibor egyetemi docensnek, a Pécsi Egyetemi Könyvtár főigazgatójának „A magyar mezőgazdaság struktúrája a két világháború között” című doktori értekezését. A nyilvános vitára 1985. november 28-án a Magyar Tudományos Akadémián került sor nagyszámú résztvevő előtt.

A Bíráló Bizottság tagjai voltak: dr. Mézáros Károly kandidátus, dr. Orbán Sándor, a történelemtudomány doktora (a Bíráló Bizottság elnöke), dr. Puskás Júlia kandidátus, dr. Rácz István, a történelemtudomány doktora, dr. Szuhay Miklós kandidátus (a Bíráló Bizottság titkára). A doktori értekezés opponensei: dr. Csáki Csaba, a közgazdaságtudomány doktora, dr. Gunst Péter kandidátus és dr. Ránki György akadémikus.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

A jelölt több mint két évtizedes kutatási eredményeit, módszertani tapasztalatait hasznosította doktori értekezésében. 1970-től 1983-ig Tóth Tibor a Központi Statisztikai Hivatal Történeti Statisztikai Kutatócsoportjában dolgozott, és 1980-tól vezetője is volt a kutatócsoportnak.

Az értekezés témaköréből eddig három könyvet publikált. Kutatási módszere interdiszciplináris jellegű, a történelemtudomány, az agrárgazdaságtan és a matematikai statisztika (faktor-, diszkriminancia- és klaszteranalízis) ismeretanyagát is felhasználja.

A vizsgálatok meghatározó forrásul az Országos Magyar Gazdasági Egyesület által az 1920–1930-as években kezdeményezett és részben irányított háztartás-statisztikai adatgyűjtés eredményei szolgáltak. Az ország két nagy régiójára, az Alföldre és a Dunántúlra vonatkozóan összesen 934 vállalati zárómérleg adatai voltak kigyűjtettek, s ezek együttese az ország mezőgazdasági területének közel másfél százalékát jelentette. Ezt a reprezentációt külön is hangsúlyozni kell, mivel ennek mértéke egész Európában ekkor csak Hollandiában volt magasabb. Az adatbázis tehát ezért is, de a forráskészítés egykori koncepciójából következően is – bizonyos megszorításokkal – jó

reprezentációként kezelhető. A forrásbázis lényeges eleme továbbá az, hogy a vállalati mérlegeket földrajzi, illetve a hagyományos földnagyság szerinti csoportosításban mutatja be.

Az értekezés célja az volt, hogy a mérlegekkel reprezentált gazdaságokat az egész mezőgazdasági ágazat minél teljesebben átfogott, működő hatásrendszerében vizsgálja. E rendszerszemléletű megközelítésből következett, hogy a statisztikailag megragadható struktúrák elemzésének legkézenfekvőbb módszereihez, összefoglalóan a matematikai statisztika különböző eljárásaihoz folyamodott a jelölt.

A közgazdasági környezet adottságait és az agrártermelés erőforrásviszonyait leíró elbeszélő részeket követően az agrárágazat funkcionális struktúrájának meghatározását szolgáló vizsgálat első lépéseként eredetileg az ún. főkomponens-elemzés felhasználásával elemezte az egész adatbázis belső struktúráját, illetve külön-külön a hagyományos szempontok szerint létrehozott hat részhalmazt is (dunántúli, illetve alföldi nagy-, közép- és kisgazdaságok).

Ezt követően kísérletet tett az adott gazdasági viszonyok szempontjából adekvátabb csoportosítás–tipizálás megalkotására. Ezt az ún. diszkriminancia-analízis felhasználásával tette meg, s eredményként a rendelkezésünkre álló, jelentős reprezentatív értékekkel bíró bázist, hat 64 százalékos – véleménye szerint jelentős – korrektségű csoportra sikerült osztani.

Az értekezés főbb eredményei a következőkben foglalhatók össze.

1. Az értekezés azt bizonyította, hogy egyfelől az első világháborút követő határváltozásokkal, másfelől pedig a monarchia belső piacának összeomlásával összefüggésben az egész magyar gazdaságra s ezen belül a mezőgazdaságra is – Kornai János modellje alapján – az erőforrások tartós túlkínálata, a slack nagy mennyisége és a nagyon kemény, csak ritkán és átmenetileg „puhuló” keresleti és költségvetési korlátok voltak a jellemzők.

2. Az értekezés igazolni kívánta azt, hogy a kialakult helyzet – bár a földmegosztás jogilag szankcionált egészségtelen rendszere is feltétlenül szerepet játszott – főképpen

az egész magyar gazdaság strukturális adottságaiból, egyensúlytalanságából eredt, következésképpen az agrárágazatra jellemző gazdasági és szociális feszültségek megoldása is csak a teljes szerkezeti átalakítástól s nem egyedül – mint a kortársak egy része tartotta – a tulajdonviszonyok átalakításától volt várható.

3. Az értekezés többször visszatérő megállapítása, hogy a magyar mezőgazdaság két háború közötti alapvető jellemzője az egyensúlytalanság volt. Ez az egyensúlytalanság nem volt arányos, következésképpen nem képezte a dinamikus növekedés és fejlődés alapjait. A nem arányos egyensúlytalanság az agrárágazat valamennyi tökelemében felfedezhető.

4. A legfontosabb strukturáló hatásmechanizmusokat tekintve, az értekezés három különösen fontos elemet emel ki. Vizsgálja a vertikális szervezetek szerepét, elemzi az ezektől független külső üzemi ártermelés egyre növekvő jelentőségét, s kimutatja a tradicionális jellemzőket is. A szakirodalom egy részének véleményével ellentétben azonban az értekezés nem az elért fejlettségi szintet, hanem a vertikalizációnak különösen a paraszti gazdálkodásban megvalósuló és az irodalom nagy része által határozottan méltatott struktúráját tartja előnytelennek, mégpedig azzal a ténnyel összefüggésben, hogy bizonyíthatóan ellentétes volt egymással a külső üzemi ártermelés és a vertikalizálódás gazdasági tartalma.

5. Az értekezés számításokkal igazolja, hogy az agrárágazat működésének tendenciaszerűen legföldigényesebb hatásmechanizmusa a tradicionalizmus volt, noha már a két háború közötti időszak magyar mezőgazdaságában is bizonyíthatóan érvényesült a földellátottság mérete és az ártermelő képesség közötti fokozatos függetlenedés szerepe is.

6. Az értekezés az ártermelő gazdaságok négy típusát különbözteti meg:

- sertéstartó gazdaságok, nagyrészt alföldi nagyüzemek;
- vegyesállattartó, árubúza értékesítő dunántúli nagygazdaságok;
- olacsony szintű vertikalizáció mellett részben marhahízlalást folytató gazdaságok;
- külterjes, hangsúlyozottan gabonagazdaságra specializált alföldi gazdaságok.

7. Az értekezés – mivel döntően alap kutatás jellegű – eredményeivel elsősorban a szaktudományos kutatás továbbfejlesztéséhez járul hozzá. Ezen túl azonban a történettudományi, közgazdaságtani és az agrártudományi felsőoktatásban új típusú segédanyagként is alkalmazható. S végül megfelelő bázisként szolgálhat a közvetlenebb területfejlesztési, térgazdaságtani és agrárgazdaságtani kutatások számára is.

DR. CSAKI CSABA OPPONENSI VELEMÉNYEBŐL

Az opponens megállapítja: „A magyar mezőgazdaság teljesítményeiről gyakran esik szó itthon és nemzetközi fórumokon egyaránt. A szocialista nagyüzemekre épülő, de a kis-termelés lehetőségeit is messzemenően hasznosító mezőgazdasági rendszerünk a magyar gazdaság – nemzetközi összehasonlításban is – egyik legeredményesebben működő ágazata. Tóth Tibor értekezésében e rendszer közvetlen előzményével, a két világháború közötti időszak magyar mezőgazdaságával foglalkozik. A választott téma tehát nemcsak történeti, hanem közgazdasági szempontból is rendkívül érdekes és aktuális, hiszen a közelmúlt alaposabb megismerése konkrét tanulságokat szolgáltathat a jelen számára is.”

A szerző egész teljesítményének megítélése szempontjából mindenekelőtt a dolgozat három lényeges sajátosságát emeli ki az opponens. Ezek a következők:

– a szerző komplex gazdasági rendszerként értelmezi a két világháború közötti agrár ágazatot, annak problémáihoz a rendszerelmélet, a rendszerelemzés alapján közelít, határozottan törekszik a más tudományterületeken, elsősorban a gazdasági és a műszaki tudományokban már sikeresen kipróbált rendszerelemzés szemléletének és módszereinek az alkalmazására;

– a rendszerelmélethez kapcsolódóan messzemenően támaszkodik a matematika, a statisztika elemzési módszereire: az értekezés alapját 934 gazdaság, gazdaságonként 27 mutatót tartalmazó mérleg adatainak matematikai módszerekkel történő feldolgozása képezi; a klaszter- és a diszkriminanciaanalízis segítségével osztályozza, tipizálja a vizsgált gazdaságokat, majd a faktoranalízis eljárását alkalmazza az aggregált adatok és az egyes csoportok értékelésére;

– Tóth Tibor értekezésében jelentős mértékben épít a közgazdaságtudomány kapcsolódó területeinek eredményeire (Kornai János terminológiáját és rendszerezését használja a mezőgazdasági üzemek erőforrásainak értékelésében); kilépve a történettudomány köréből, többször nyilvánít véleményt kifejezetten agrárközgazdasági jellegű kérdésekben (például az üzemi specializáció kérdésében).

A szerző teljesítményének, a dolgozat tudományos értékének a megítéléséhez három kérdés megválaszolásával járult hozzá az opponens:

- hogyan értékelhető a dolgozat a szűkebb értelemben vett módszertan vonatkozásában;
- mennyire tekinthető sikeresnek az értekezésben szereplő kvantitatív módszerekkel végzett konkrét elemzés;
- helytállóak-e a szerző feltételezései és megállapításai az agrárközgazdaságtan szempontjából?

Az első kérdésre válaszolva meg kell állapítani, hogy a disszertáció elmélyült módszertani ismereteket tükröz. A jelölt a matematikai és statisztikai módszereket egészében véve szakszerűen és korrekten alkalmazta. A klaszter- és faktoranalízis eredményes felhasználása mellett külön figyelmet érdemel a diszkriminancia-analízis alkalmazása, mivel ezt a módszert eddig a közgazdasági

kutatásokban is igen ritkán vették igénybe. Az opponens véleménye szerint a matematikai statisztikai módszerek sikeres alkalmazása az értekezés nagy érdeme és eredménye. Értekezésével a szerző elismerésre méltó, úttörő módon járul hozzá a gazdaságtörténet módszertanának továbbfejlesztéséhez.

Egészében véve pozitív válasz adható a második kérdésre is. A szerző a matematikai módszereket a konkrét feladat összefüggéseiben nézve is sikeresen alkalmazza. A választott módszertan a rendelkezésre álló adatbázishoz igazodik.

Az opponens bizonyos fenntartásait is hangsúlyozta.

A jelölt, ahogy erről már szó volt, 934 gazdaság pénzügyi mérlegét használta fel. E mérlegekkel kapcsolatban különösen lényegesnek tartja az opponens azt, hogy ez az adatbázis csupán fajlagos, egy kat. holdra vetített mutatókat tartalmaz, amelyek különböző évekre vonatkoznak. A szerző kétségtelenül szembenéz a problémákkal, de alábecsüli a belőlük adódó korlátokat, és ami különösen kifogásolható, nem veszi ezeket kellőképpen figyelembe az eredmények feldolgozása során.

Külön figyelmet érdemel az értekezésben a főkomponensek módszerével végzett számítások eredményeinek felhasználása. A szerző nem kellő mélységben foglalkozik – mindekelőtt a módszertan tekintetében – a faktorok azonosításával. A faktorok nagy száma feltehetően a felhasznált adatok jellegéből következik. Az a tény, hogy a változók számát jelentősen nem sikerült csökkenteni, mindenképpen óvatosságra int a kapott eredmények felhasználásában, állapította meg az opponens.

Az értekezés érdekes olvasmány az agrárközgazdász számára is. A szerző megállapításainak túlnyomó többsége közgazdasági szempontból megállja a helyét. A szerzőnek az agrár ágazat és az ipar összefüggéseire vonatkozó alapfeltételezése ma is érvényes és helytálló. Teljes mértékben egyetért az opponens Tóth Tibor azon megállapításával, hogy a magyar mezőgazdaság problémáit csak iparunk helyzetéből kiindulva érthetjük meg igazán.

Végezetül dr. Csáki Csaba javasolta az értekezés nyilvános vitára tűzését.

DR. GUNST PÉTER
OPPONENSI VÉLEMÉNYEBŐL

Az opponens megállapította, hogy vannak fenntartásai a különféle modern matematikai módszerek használhatóságát illetően a történeti s így a gazdaságtörténeti kutatásokban, elsősorban abban a tekintetben, hogy nem hiszi azt, hogy a matematikai, közgazdasági és történeti kutatások módszereinek

egybeolvasztásával valami új tudományt lehetne létrehozni, még kevésbé azt, hogy ha lehetne is elérni ilyesmit, annak lenne értelme a tudományos kutatás számára. Ezt a véleményét arra alapozza, hogy az elmúlt évtizedek kísérletezései ellenére eddig nem látott olyan munkát, amelyik az ellenkezőjéről győzte volna meg, csupán azt látta, hogy a különféle matematikai módszerek hívei – tisztelet a kivételnek – többnyire erősen túlértékelik elemzéseik konkrét eredményeit a történeti kutatásokban. Ebbe a hibába esik egyébként e disszertáció szerzője is akkor, amikor – mintegy mellékesen – az általa „történeti gazdaságtannak” nevezett új tudományterület fogalmi körülhatárolásáról és e tudomány módszertani jellegzetességeiről értekezik.

Ugyanakkor az opponens messzemenően egyetért Tóth Tiborral, hogy mindabban, amit disszertációjában számunkra mint új módszert nyújt, amire építve a gazdaságtörténet mélyebbre áshat a múlt megismerésében, olyan rétegeket is érinthet, amelyeket eddig hagyományos eszközeivel nem érhetett el, nem közelíthetett meg. Mindebben fontos módszertani eszközöket nyerhetünk, s eredményeire támaszkodhat a jelen és a jövő gazdaságtörténeti kutatása is.

Az opponens a disszertáció címe és a vizsgált forrásanyag között ellentmondást érez. A szerző a címadásnál láthatóan nem vette figyelembe, hogy a 934 mérleg az 1932 és 1938 közötti évekből való, s tanulmánya címeként a „két világháború közötti” évtizedeket adta meg.

A konkrétan vizsgált mérleganyag alapján szerző megrajzolja az 1930-as évek gazdasági jellemzőit, s ez nagyon helyes. De már kevésbé az, hogy ezeket a jellemzőket kivetíti az 1920-as évekre is. A konkrétan vizsgált mérleganyag az 1932. évvel kezdődik, ez az év pedig a gazdasági világválság egyik magyarországi mélypontja, s különösen az a mezőgazdasági árakat illetően. Ugyanilyen mélypontot jelent a mezőgazdasági árak terén az 1934. év, amikor az agrárárak még alacsonyabbak voltak.

Az opponens több ponton vitatkozik a jelölttel. Mindezek aligha változtatnak az értekezés erényein, a szerző érdemein. Tóth Tibor értekezése úttörő munka, olyan, amely felett még sokáig vitatkozik majd a szűkebb szakma, amelynek egyik vagy másik konkrét eredményét továbbra is vitatják majd, de mindenképpen olyan, amelyik új irányba löki a hazai gazdaságtörténeti kutatásokat. A matematikai statisztikai módszerek felhasználása terén az első jelentősebb hazai kísérlet, sőt sikeres kísérlet, amely kellő alapot nyújthat a további elemzésekhez. Végül az opponens javasolta a doktori fokozat odaítélését.

DR. RANKI GYÖRGY
OPPONENSI VÉLEMÉNYEBŐL

Az opponens megállapította, hogy „Aligha lehet hagyományos módon kezdeni a Tóth Tibor disszertációjáról szóló véleményt. Ezt a munkát nehéz egyszerűen elolvasni. Ez természetesen kritika is, hiszen a szerző fogalmazása, stílusa nehézkes, bonyolult, mondati nem egyszer súlyos szerzői hibákban szenvednek. De nem ez a lényeg. A munka egészen új, szakszerű megközelítést kísérel meg a két világháború közötti mezőgazdaság fejlődésének. Az üzemgazdasági, statisztikai, faktorelemzési szakismeret olyan mélységeibe vezet, mely egyszerűen lehetetlenné teszi, hogy olvasmányosan átszaladjunk a kézirat, szinte valamennyi fejezetének, fejtegetésének ismét és ismét neki kell rugaszkodni, meg kell birkózni a szöveggel – és ez nem könnyű –, újból és újból szembe kell nézni azzal az ördögi körrel, mely a szöveg alapján kibontakozik, mely a magyar mezőgazdaságot mind a keresleti, mind a kínálati tényezők alapján zsákutcába vezette. Ha a szerző – mint téziseiben összegezve is kifejti – abból indult ki, hogy az eddigiek során a mezőgazdasági termelés történetének feldolgozása háromféle megközelítési típust vonultatott fel, azaz az uradalmi monográfiákat, az agrártermelés egy-egy ágazatát vagy pedig a korszakhatárok közötti összegezést, akkor bizton állíthatjuk Tóth Tibor disszertációja egy új műfaj úttörő – és nem könnyű – szerepére vállalkozott. A szerző adottságai – nem kétséges – kitűnőek a műfaj érvényesítésére, alapos tudásának módszertani érzékének, elemzőképességének számos magas szintű tanújelét adta már korábbi munkáiban is. Ezek a munkák is utaltak arra, hogy nem az elbeszélés, leírás, hanem az elemzés híve, hogy nem elégszik meg a felszín megforgatásával, hanem mélyebbre kíván szántani, hogy a gazdaságtörténetben legalább olyan fontosnak véli a gazdaságot, mint a történelmet, hogy nem szegény ötletekben, és hogy üzemgazdasági ismeretei talán a legkitűnőbbek agrártörténet-írásunk művelői között. Tóth Tibor saját maga fogalmazza az általa javasolt újabb megközelítés lényegét, a monografikus feldolgozások tárgyait integrálja egy választott korszak gazdasági mechanizmusának egész rendszerébe, valamint a termelési feltételek rendszerére épülő, abból kinövő és a kibocsátás mértékét meghatározó funkcionális struktúrát is leírja szokatlan – és talán azt is mondhatnók –, nem is mindig világos – nyelven. De ha valaki valamelyest elmélyed a szerző által bemutatott anyagban, akkor az olykor túlságosan bonyolult (és olykor riasztó) nyelvezet ellenére könnyen kihámozhatja a szerző szándékát és értékelheti eredményeit. A

munka nem egyszerűen a termelés számszerű eredményeit, a birtokviszonyokat, az eladási lehetőségeket, a mezőgazdaság és az ipar arányait és viszonyait teszi vizsgálódásának tárgyává, hanem a gazdálkodás egészét, a termelés gazdaságosságát. Input-output analízist készít, tehát mindazokat a kérdéseket veti fel történeti aspektusban, mely kérdésekkel jelen gazdálkodásunknak kell mindinkább szembenéznie.”

Végezetül az opponens az értekezés elfogadását javasolta.

TÓTH TIBOR VALASZA

Az opponensek felelősségteljes munkáját megköszönve, Tóth Tibor részletesen válaszolt az opponensi véleményekre. Válaszából néhány gondolatot emelünk csak ki. A stílust bíráló megjegyzésekkel kapcsolatban hangsúlyozta: „Nem mentségül, csak magyarázatként azt hozhatnám fel munkám és magam mellett, hogy stilisztá vénám máskor is sokat kifogásolt gyatrasága mellett írásom nehézkességéhez végül is hozzájárult az a – remélem legalább részben sikeres – törekvésem is, hogy a feldolgozásra kiválasztott tárgy leírásának egyszerre többféle lehetséges aspektusát is érvényesítem. Ez a szándék egymással csak nehezen, ám nagyobb tehetség esetén nyilvánvalóan sikeresebben ötvözhető szakmai rétegnyelvek összeolvasztását kívánta meg. Mindez egy sor fogalmi és fogalmazásbeli inkonzisztenciát eredményezett...”

A forráskritikákra válaszolva kiemeli azt, hogy munkája forrásait sajátos következtetlenség jellemzi, amennyiben a korszak egyik felére viszonylag bő, ám bizonyos szempontból nyilvánvalóan egyoldalú statisztikai bázis állt rendelkezésre, a másik – pontosabban időben az első – évtizedben viszont csak narratív feldolgozásokból, illetve másodlagos statisztikai elemzésekből dolgozhatott. Mindezen adottságoknak néhány fontos következményére, mind Csáki Csaba, mind pedig Gunst Péter rámutatott akkor, amikor kifogásolták, hogy a második évtizedről nyerhető statisztikai képet az egész korszakra nézve generalizálta.

A jelölt kiinduló pontja az volt, hogy a két háború közötti magyar mezőgazdaságot olyan struktúraként fogja fel, melynek részletei módosultak, alapösszetevőinek hangsúlyai némileg eltolódtak, de összességükben strukturális jelentőségű változások nem zajlottak le. Nem az 1930-as évek bázisát vetítette vissza, hanem az egész korszakra vonatkozó begyűjthető idősorokat – egyébként éppen Gunst Péter közismert monográfiájából is – a jelölt továbbszámolta.

Tóth Tibor válaszában kitért arra is – amit szinte mindhárom bíráló kifogásolt –, hogy

az alkalmazott módszer használhatóságát, az elvégzett számítások eredményeit túlértékelte. Az egyhangú ellenvetés teljesen objektív megítélésére természetesen nem képes, ehhez munkáját még nem tudja eléggé elfogulatlanul, idegen szemmel megmérni. Az ellenvetést tehát elfogadja.

A Bíráló Bizottság *dr. Tóth Tibor* válaszát elfogadta, és értékelve a disszertáció jelentőségét, javasolta a Tudományos Minősítő Bizottságnak, hogy *dr. Tóth Tibornak* a történelemtudomány doktora címet ítélje oda.

A Magyar Tudományos Akadémia Tudományos Minősítő Bizottsága 1986. március 26-án tartott ülésén *dr. Tóth Tibort* a történelemtudomány doktorává nyilvánította.

MAGYAR SZAKIRODALOM

A HAZAI ÁRALAKULÁSRÓL*

(Kossuth Könyvkiadó. Budapest. 1986. 342 old.)

A Kossuth Könyvkiadó a Vélemények/Viták sorozatban a fenti címmel 19 tanulmányt adott közre, amelyek többsége a magyar közgazdasági sajtóban 1985 első felében jelent meg. Abban az időben, amikor magasra csapott az 1979 óta 7–9 százalékos infláció miatt az a vita, hogy „együtt kell-e élnünk vele”, illetve, hogy „leszorítható-e a magas infláció”?

Éppen ezért – véleményem szerint – nem szerencsés a tanulmánykötet címe, mert abban nem elsősorban a hazai áralakulásról folyik a vita, hanem sokkal inkább arról, hogy mennyire szükségszerű az infláció, és hogy melyek lehetnek az antiinflációs gazdaságpolitika leghatékonyabb eszközei. A tanulmánykötet megérte, megérdemelte volna a „blikkfangosabb” címet, mert akiket egy kicsit is érdekelnek a magyar gazdaságpolitika alapkérdései, azok számára rendkívül érdekes, tanulságos cikkgyűjteményt nyújt át a kiadó.

Sokan vannak ma már olyanok, akiket megnyugtat az a tudat, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt, a magyar gazdaságvezetés vállalta az antiinflációs politikát, és azt az MSZMP kongresszusa, majd az országgyűlés is jóváhagyta.

E tanulmánykötetből kiderül, hogy nem volt könnyű az idáig vezető út, nagyon sok akadállyal kellett megküzdeni. A népgazdaság 1985. évi alacsony teljesítményei és az 1986-os év optimizmusra okot nem adó indulása különböző helyeken és szinteken ismét felvetette a csak rövid időre elcsúszott vitát. Éspedig valahogy úgy, hogy a tervben túl sok a prioritás, abból legalább egyet: például, az antiinfláció (pontosabban: a fo-

gyasztói áremelkedés mérséklését célul tűző gazdaságpolitikát) ki kellene hagyni.

Ennek veszélye a tanulmánykötetből is kiolvasható. Nem is kell olyan érzékeny mércevel mérni és a sorok között olvasva eldönteni a szerzők álláspontját. Többségük ugyanis meglehetősen nyíltan állást foglalt az inflációs gazdaságpolitika mellett. Ha nem is úgy, hogy a következő években akár fokozni is lehetne az infláció ütemét, de úgy eléggé egyértelműen, hogy az 1979–1985-ös évek inflációja elkerülhetetlen volt, és fő céljaink megvalósítása csaknem kizárólag az inflációs gazdaságpolitikának köszönhető.

A vita résztvevői különböző fegyvereket használnak, legfőbbként a statisztikát és kisebb mértékben az ökonometriát, a matematikai eszközöket, modelleket. De bőséggel találunk az álláspontok alátámasztására empirikus kutatási eredményeket és még inkább számtalan hivatkozást. (Ez utóbbit megkönnyítette a KSH Könyvtára és Dokumentációs Szolgálat, amely 1984-ben válogatott és annotált szakbibliográfiát adott közre „Infláció–Antiinfláció” címmel. Ebben – kevés kivétellel – csak az utóbbi néhány év bőséges terméséből válogatva 184 vonatkozó forrásmunkát mutattak be.)

A recenzióban a könnyebb áttekinthetőség kedvéért nem hivatkozom szerzőre, hanem – a témát összefoglaltan tárgyalva – mondanivalómat három kérdés köré csoportosítom: a gazdaságban rejlő és a gazdaságot érő inflációs nyomások bemutatása, az infláció hatásainak elemzése és az antiinflációs politika esélyeinek latolgatása. Több szerző megkísérli ugyan az infláció típusainak leírását („költség-, bér-, keresleti vagy túlkeresleti infláció, tisztajövedelem-, teljesítmény-, bérinfláció” stb.), ennek ismeretétől azonban már csak azért is eltekintek, mert az infláció „tipizálása” jórészt azon alapszik, hogy melyiket tekintem a legfontosabbnak a szinte vég nélkül sorolható inflációs tényezők közül. Azzal sem kísérletezem, hogy a tanulmánykötet alapján valamiféle pontos meghatározását adjam az inflációnak, mert a szerzők többsége és jóma-

* Összeállította: Wiesel Iván. A tanulmányok szerzői: Pirityi Ottó, Wiesel Iván, Erdős Tibor, Zala Júlia, Sággy Vilmos, Tarafás Imre, Surányi György, Németh Tibor, Petschnig Mária, Kopátsy Sándor, Riecke Werner, Nyúl Emil, Cservék Emil – Gubán Pál, Morzsa Szilárd, Nyilas András, Csoór Klára – Mohácsi Piroska. A záró interjút az inflációról Erdős Péterrel, Hetényi Istvánnal és Szikszai Bélával Wiesel Iván készítette.